

<http://interscience.uz/>

ISSN 2181-1709 (P)
ISSN 2181-1717 (E)

ТАЪЛИМ ВА
ИННОВАЦИОН
ТАДҚИҚОТЛАР

ОБРАЗОВАНИЕ И
ИННОВАЦИОННЫЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ

EDUCATION AND
INNOVATIVE
RESEARCH

6

2021

Халқаро илмий-методик
журнал

Международный научно-методический
журнал

International scientific and methodical
Journal

ТАЪЛИМ ВА ИННОВАЦИОН ТАДҚИҚОТЛАР

№ 6, 2021
ноябрь

<p>Муассис: Бухоро давлат университети Фан ва таълим МЧЖ</p> <p>Бош муҳаррир: Маъмуров Баходир Бахшуллаевич</p> <p>Жамоатчилик кенгаши раиси: Ҳамидов Обиджон Ҳафизович, Бухоро давлат университети ректори.</p> <p>Таҳририят кенгаши раиси: Махмудов Мэлс Ҳасанович</p> <p>Масъул котиб: Акрамова Гулбахор Ренатовна</p> <p>Таҳририят манзили: Бухоро шаҳар, Қ.Муртазов кўчаси, 16-уй.</p> <p>Телефон: +998(90)744-00-22</p> <p>E-mail: eirjurnal2020@gmail.com</p> <p>Журналнинг электрон сайти: www.interscience.uz</p> <p>Журнал ОАК Раёсатининг 2021 йил 4 июндаги 300/6-сон қарори билан 13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ бўйича буйича фалсафа доктори (PhD) ва фан доктори (DSc) илмий даражаларига талабгорларнинг диссертация ишлари юзасидан диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган миллий илмий нашрлар руйхатига киритилган.</p> <p>Босишга рухсат этилди: 07.07.2021 й. Қоғоз бичими 60x84 1/8. б/т.12,5. Буюртма рақами 12 « Бухоро вилоят босмахонаси» МЧЖда чоп этилди. Бухоро шаҳар.</p> <p>Журнал Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаси давлат рўйхатидан 06.10.2020 8882 рақами билан рўйхатдан ўтган.</p> <p>Журнал 2021 йил ноябрь ойдан бошлаб ҳар ойда 1 марта ўзбек, рус ва инглиз тилларида чоп этилади.</p> <p>«Таълим ва инновацион тадқиқотлар» халқаро илмий-ме- тодик журналидан кўчириб босиш фақат таҳририятнинг розилиги билан амалга оширилади.</p> <p>Мақолада келтирилган фактларнинг тўғрилиги учун муаллиф масъулдир.</p>	<p>07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ</p>	
	Элова Д.Д. XIX аср охири – XX аср бошларида туркистонга янги ҳарбий қурул – яроғларнинг кириб келиши тарихи (архив манбалари асосида)	7
	Ахмедова У.М. Фарғона водийси қишлоқ хўжалиги ривожлантириш тарихи (1991-2016й.й)	12
	10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
	Истамова Ш. М. Халқ оғзаки ижоди ва ёзма адабиёт намуналарида туш мотивларидан фойдаланишнинг ўзига хослиги	16
	Abdullaeva S. N. Ahmad Ibn Umar Ibn Muhammad Khivaqi al-Khwarizmi, who did not submit to genghis	20
	Narshabayeva A.Yu. The role of mother tongue in teaching a foreign language on the basis of bi-lingualism	27
	Ro'ziyeva S. N. Modelleshtirish texnologiyasi umumiy o'rta ta'limda sintaksis bo'limini o'qitishda optimal yondashuv sifatida	40
	Nurjanova Y. Sh. Xalq og'zaki ijodi janrlarini o'qitishda nazariy ma'lumotlardan foydalanish	48
	Қадирова М. Н. Олий таълимда фольклорни онлайн ўқитишга мўлжалланган платформанинг зарурий элементлари	54
	13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
	Рахимов З. Т. Ўқув-билиш компетентлиги касб таълимининг таянч компетенцияси сифатида	58
	Байбаева М. Х. Педагогическое управление созданием комфортной среды в образовательном учреждении	71
	Ахмедова З.А. Театр санъати мактабида спектакль ишлаш жараёнидаги бадиий яхлитлик	75
	Давронова Д. С. Замонавий оилада соғлом маънавий муҳитни барқарорлаштириш омиллари	83
Ўринов У. А. Hamkorlikda talabalarining ishlab chiqarish korxonalaridagi amaliyoti jarayonida amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish shart-sharoitlari	88	

Сулаймонова Д. Н. Бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларида танқидий ва креатив тафаккурни шакллантиришнинг педагогик имкониятлари	99
Абдуманнотов Э. А. Ўйинли технологиялар асосида 5 -9 синф ўқувчиларида экскурсия туризми воситасида ватанпарварлик туйғусини такомиллаштириш	105
G'ulomov J. B. Masofali ta'lim sharoitlarida otm talabalarida mas'uliyat ko'nikmalarini rivojlan-tirish xususiyatlari	114
Жуманиязова З. Р. Ҳаракатли ўйинлар ва уларнинг яратилиши	119
Пазылова М. Е. Аждодларимиз томонидан илгари сурилган шахснинг билиш фаолиятини ривожлантиришга оид педагогик қарашларнинг ривожланиш динамикаси	123
Норбоева С. М. Талаба-ёшлар маънавий компетентлигини ривожлантиришнинг этимологик асослари (диний-маърифий негиз)	129
Давронов Д. И. Таълим жараёнида медитаълим тизимидан фойдаланишнинг методик имкониятлари	134
Муминова Г. Б., Ганиева В. Ю. Инновацион ёндошув асосида мактабгача тарбия муассасалари ходимларини малакасини оширишнинг назарий-методологик асослари	140
Назирова Г. М. Мактабгача таълим ташкилотларида таълим-тарбия жараёнини бошқаришнинг ўзига хос хусусиятлари	147
Сайитов С. С. Олий таълим муассасаси профессор-ўқитувчиларининг инновацион фаолияти ва уни ташкил этиш зарурати	156
Navro'zov I. N. Loyiha metodi asosida o'qitishning asosiy aniq maqsadi va samaradorligi	162
Халилова Ҳ. М. Бошланғич синфда “Тарбия” фанини ташкиллаштиришга оид тарихий-миллий ёндашув ва аждодлар тажрибаси	165
Пулатова Ф. А. Талабаларда танқидий фикрлашни шакллантиришнинг педагогик-психологик омиллари	172
Назирова Д. А. Ўйин технологияларидан фойдаланган интерфаол дарсларнинг ўзига хос хусусиятлари	178
Шарафова Ш. Ш. Олий ўқув юртлари талабалари ҳаётида жисмоний тарбияни жорий этиш	184
Зияева М. Ф., Абдувахобова Д. Э., Хазраткулова А. В. Олий таълим тизимида талаба ёшлар-ни маънавий-маърифий ишларни ташкил этишга тайёрлаш технологиялари	188
Надырова А. Б. Развитие познавательное самостоятельности студентов в условиях высшего музыкально- педагогического образования	193
Оқбўтаев Ж. Й. Ўсмир ёшдаги ўқувчиларни ўзини-ўзи тарбиялашга йўллашнинг шакл, метод ва воситалари	197
Пулатов Дж. А. Инновацион таълим шароитида ўсмир ёшидаги ўқувчиларининг маънавий дунёқарашини шакллантириш тамойиллари	205
Шарипова С. Б. Оилада ёшлар умуммаданий дунёқарашни шакллантириш мазмуни	211
Джураева С. Н. Креатив педагогика замонавий педагогиканинг устувор йўналиши сифатида	217
Mirzaev S. O. Qishloq va suv xo'jaligida elektr ta'minoti fanini o'qitishning didaktik tamoyillari	221
Umirov B. Application package and its areas of USE	228
Абдураимов Ш. С. Кадрлар буюртмачилари билан олий таълим муассасалари ўртасида ҳам-корлик самарадорлигини оширишнинг интеграциялашган веб-технологиялари	233

Muratova S. Ch. Milliy raqs vositasida tarbiya jarayonini tashkil etishning pedagogik samarasi	245
Yuldashev S. N. Texnologiya darslari samaradorligini oshirishda axborot-kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanish	250
Ризаева Г. Х. Использование голограммы на уроках физики совместно с интеграцией инновационного метода преподавания	255
Насырова Н. К. Методы решения одномерных задач в квантовой механике	261
Худойназарова Г. А., Ганиев Б. Ш., Нурмуродова М. А., Рашидова Р. У. Ўқувчиларга кимёвий билимларни ўзлаштиришда дидактик ўйинларнинг роли	268
Мусаханова Г. М. Талабаларнинг мустақил таълим жараёнидаги ташкилотчилик қобилиятларини ривожлантиришнинг амалиётдаги аҳволи	275
Кадирова Ф. У. Ногиронлиги бўлган, ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган ҳамда етим болаларни ижтимоийлаштиришнинг методик кластери	280
Юлдашева Ф., Усманов М. С. Мультимедиа воситалари асосида интерактив электрон ўқув курслар яратиш ва ундан фойдаланиш методикаси	287
Shaxmurodova D. A. Boshlang'ich sinf o'qish darslarida matn ustida ishlash orqali o'quvchilarni ma'naviy tarbiyalash	294
Zaripova M. B. Chet el adiblari asarlarini tahlilga tortish orqali talabalarning ingliz tilidagi muloqoti samaradorligini ta'minlash yo'llari	299
Musurmonova Sh. G'. Dasturlash tili asosida funktsiya hosilasini o'qitish metodikasi	305
Хайитов Б. Ю. Математика фанини фанлараро интеграцион ўқитишда инновацион технологиялардан фойдаланиш	311
Алимардонов З., Икматуллаев Ғ. Меҳрибонлик уйи тарбияланувчиларини ижтимоийлаштиришнинг назарий ва амалий жиҳатлари	316
Насритдинова У. А. График таълим жараёнига интегралив ёндашув асосида рақамли технологияларни жорий этиш самарадорлиги	321
Ли Дмитрий Э. Методика организация и проведение педагогического эксперимента развития икт компетентности педагога профессионального образования в условия инфокommunikационной среды	328
Xudayberdiyev Sh. K. Ta'lim sifatini oshirishda mobil texnologiyalardan foydalanishni metodikasini takomillashtirish	334
Sayfullayeva D. A., Mamatova R. H. Sharopova M. R. Mahsulot tayyorlash texnologiyasi fanini o'qitishda zamonaviy mediata'lim vositalarining o'rni	339
Toshev M. X. Shaxmat o'yinini o'rgatishda kompyuter texnologiyalaridan foydalanish muammolari	347
Aminov A. A. Umumta'lim maktabning 9-sinf o'quvchilariga nanotexnologiyalarga oid kompetensiyalarni innovatsion texnologiyalari asosida takomillashtirish	352
19.00.00 – ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
Латыбова Л.В. Физическая культура и спорт в формировании личности студента	362
Саидов А. И. Оилада соғлом турмуш тарзини шакллантиришнинг психологик жиҳатлари	367
Камалова С.Р. Кредитная система обучения как фактор повышения качества высшего образования.	373
Омонова Ш.М. Ҳарбий соҳага номзодларни танлашда психологик танловнинг роли хусусида	381

MAHSULOT TAYYORLASH TEXNOLOGIYASI FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY MEDIATA'LIM VOSITALARINING O'RNI

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.97.96.050>

Sayfullayeva Dilafruz Axmadovna,
Buxoro davlat universiteti Texnologik ta'lim kafedrasida dotsenti

Mamatova Roziya Hamroqulovna,
Buxoro davlat universiteti Texnologik ta'lim 2-kurs magistr

Sharopova Munira Rashidovna,
*Qorako'l tumani 2-umumiy o'rta ta'lim maktabi texnologiya fani
o'qituvchisi*

Annotatsiya: Mahsulot tayyorlash fanini o'qitishda mediata'lim vositalarining audio, video, grafik va boshqa elementlarini yaratish, an'anaviy matn ko'rinishidagi materiallarni yaratishdan ancha murakkab hisoblanishi, media materiallarni mustaqil ravishda yaratish, ta'lim oluvchi sifatida foydalanish, mediata'lim vositalaridan samarali foydalanishni ta'minlash uchun dasturiy ta'minot va texnika vositalari talab darajasida sozlangan bo'lishi va ularning yuqori sifati va keng imkoniyatlari haqida ma'lumotlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Mediata'lim, muloqot, televideniye, radio, video, kinomotograf, talim, texnik vositalar, bilim, ko'nikma, samaradorlik, maxsulot tayyorlash, texnologiya, o'qitish, foydalanish, imkoniyat.

РОЛЬ СОВРЕМЕННЫХ СММ ОБУЧЕНИЯ ОБУЧЕНИЕМ В ОБУЧЕНИИ ТЕХНОЛОГИИ ПРОИЗВОДСТВА

Сайфуллаева Дилафруз Ахмадовна,
*Доцент кафедры технологического образования Бухарского
государственного университета*

Маматова Розия Хамроқулловна,
*Бухарский государственный университет технологическое
образование 2 курс магистратуры*

Шаропова Мунира Рашидовна,
*учитель технологии 2-й общеобразовательной школы
Каракульского района*

Аннотация: Создание аудио, видео, графики и других элементов медиаобразования при обучении предмету подготовки продукта

является более сложным, чем создание традиционных текстовых материалов, самостоятельное создание медиа материалов, использование в качестве обучающего, программного и аппаратного обеспечения для обеспечения эффективно использовать средства медиаобразования на уровне и владеть информацией об их высоком качестве и широком диапазоне возможностей.

Ключевые слова: медиаобразование, коммуникация, телевидение, радио, видео, кинематография, образование, технические средства, знания, навыки, эффективность, разработка продукта, технология, обучение, использование, возможность

THE ROLE OF MODERN MEDIA EDUCATIONAL TOOL IN THE TEACHING OF PRODUCTION TECHNOLOGY

Sayfullayeva Dilafruz Axmadovna,

*Associate Professor at the Department of Technological Education,
Bukhara State University*

Mamatova Roziya Hamroqulovna,

*Bukhara State University Technological education 2 course Master's
degree*

Sharopova Munira Rashidovna,

teacher of technology at the 2nd secondary school of the Karakul region

Abstract: The creation of audio, video, graphics and other elements of media education when teaching the subject of product preparation is more difficult than the creation of traditional text materials, independent creation of media materials, use as a student, software and hardware to ensure effective use of media education at the level and possess information about their high quality and a wide range of capabilities.

Keywords: media education, communication, television, radio, video, cinematography, education, technical means, knowledge, skills, efficiency, product development, technology, learning, use, opportunity.

Bo'lajak mutaxassislar salohiyatini rivojlantirish, ta'lim muassasalarida axborot bazasini kuchaytirish oliy ta'limda mutaxassislarni tayyorlash jarayonining asosiy ustuni ekanligi alohida e'tirof etilmoqda. Oxirgi o'n yillikda ta'limni raqamlashtirish borasida yuqori samaradorlikka erishilgan bo'lsa, dasturlashtirilgan texnologiyalarning keskin rivojlanishi va internet bilan uyg'unlashib ketishi axborot muhitining imkoniyatlarini yanada boyitmoqda.

Xorijiy ta'lim tajribalarini umumlashtirish asosida oliy ta'limda axborot-

ta'lim portallarini shakllantirish, modellashtirish usullarini ichida qamrab olgan elektron ta'lim shakllari va vositalarini yaratish, talabalarda mavjud texnik jarayonlarda kreativ texnologik g'oyalarini qo'llash qobiliyatlarini shakllantirish borasida samarali ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Mamlakatimizda oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak mutaxassislarda zarur va yetarli malakalarni shakllantirishda ixtisoslik fanlaridan mahsulot tayyorlash texnologiyasi fanini o'qitish jarayonini takomillashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Axborot texnologiyalari sohasida ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish va ularni IT-industriya bilan integratsiya qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarorida axborot texnologiyalari sohasidagi o'quv dasturlari va uslublarini takomillashtirish, ta'lim muassasalarining IT-kompaniyalar bilan o'zaro hamkorligini kuchaytirish bo'yicha aniq vazifalarni amalga oshirish belgilab qo'yilgan. Bunda, ta'lim muassasalarida IT yo'nalishi bo'yicha umumkasbiy fanlarini o'qitish samaradorligini oshirish, texnika yo'nalishidagi oliy ta'lim muassasalarida umumkasbiy fanlarini o'qitishda modellashtirish dasturlarini tanlash va ilmiy asoslash hamda o'qituvchilar va talabalarining ulardan foydalanish kompetentsiyalarini rivojlantirishning yangi metodikalarini ishlab chiqish dolzarb hisoblanadi.

Inson tafakkuri shu qadar taraqqiy etib bormoqdaki, bunda технологиялаштириш va kompyuterlashtirish jarayoni nafaqat ishlab chiqarishning turli sohalari, balki madaniyat va ta'lim sohalariga ham dadil kirib bormoqda. Kompyuter texnologiyalarining shiddat bilan rivojlanishi ta'lim jarayonini yangi bosqichga ko'tardi. Bu o'z o'rnida ta'lim mazmunini, metod, shakllari va media ta'lim vositalari asosida yangi bilim, ko'nikmalar bilan yanada boyitish zaruriyatini tug'dirdi.

Bugungi kunda jamiyatimizning turli sohalarida faoliyat ko'rsatuvchi mutaxassislarining professionallik darajasi ularning kompyuter texnologiyalarini egallaganligi bilan ham belgilanadi. Kompyuter-axborot madaniyati axborotni yetkazish va qabul qilishda yangi munosabatlarni vujudga keltiradi, fikrlashning yangi turini hosil qiladi. Bunda inson information koinot bilan o'zaro muloqotga kirishadi. Telekommunikasiya (telefon, televideniye, radio) tarmoqlarining kompyuter tarmoqlari bilan birikishi yagona jahon axborot makonini-multimediani tashkil etadi. Ushbu makonning eng muhim qismi Internet tarmog'i ayniqsa uning giper-media xizmatlari (World-Vide Veb), gipermediapochta, videokonferensiyalardir.

Media-ta'lim hozirgi davrda shaxsning ommaviy axborot vositalari orqali rivojlanish jarayonini anglatadi.

Media-ta'lim — bu media mahsulotlari bilan:

- muloqot madaniyatini kommunikativ imkoniyatlari tanqidiy tafakkuri media-matnini to'liq qabul qilish;

- intepritatsiya etish;
 - tahlil qilish hamda baholashdan iborat
- Media-savodxonlik insonga ekranli san'atni:

- televideniye;
- radio;
- video;
- kinomotograf;
- pressa;
- matbuot internet va boshqalarni taqdim etadi.

Mahsulot tayyorlash texnologiyasi fanlarini o'qitishda media ta'lim vositalaridan foydalanib o'qitish muhim rol o'ynaydi. Axborot oqimi-dan to'g'ri foydalanib, fanning rivojlanishi uchun kerakli bo'lgan axborotlar to'planadi. Media-ta'lim asosida talabalar o'zining o'qish jarayonida internet, televideniya manbalaridan foydalanishadi.

Multimedia ("ko'p muhitlik" degan ma'noni bildiradi)-zamonaviy axborotlar texnologiyasi bo'lib, kompleks tushunchani anglatadi. Multimedia axborotning turli ko'rinishlari-matn, jadval, grafika, nutq, animatsia, multiplikatsiya), video tasvir, musiqa yordamida axborotni yig'ish, saqlash, qayta ishash va uzatish vazifalarini bajaradi. Multimedia "inson-kompyuter" interaktiv (diologig) muloqotning yangi, takomillashgan pog'onasi bo'lib, unda foydalanuvchi juda keng va har tomonlama axborot oladi.

Mahsulot tayyorlash texnologiyasi fanlarini o'qitishda media vositalarini qo'llash pedagogik va psixologik nuqtai nazardan juda katta ahamiyatga ega. Mahsulot tayyorlash texnologiyasi fani bo'yicha beriladigan material chuqurroq o'zlashtiriladi, vaqtni tejash imkoniyatiga erishiladi, olingan ma'lumot kishi xotirasida uzoq vaqt saqlanadi, izlanuvchanlik va bilish faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan multimedia dasturlari tadbiiq etiladi, ta'lim jarayoniga badiiylilik kiritiladi. Boshqacha qilib aytganda, media ta'limning emotsional-estetik ta'sirlanish, maqsadga intilish, tadqiqotchilik kabi motivlarni faolashtiradi. Mahsulot tayyorlash texnologiyasi fani bo'yicha talabalar birinchi marta eshitgan mavzusining faqat to'rtidan bir qismini, ko'rgan materiallarining esa uchdan bir qisminigina eslab qoladi; ham ko'rib, ham eshitsu axborotning ellik foizini yodda saqlaydi. Interaktiv multimedia texnologiyalaridan foydalanganda esa bu ko'rsatkich 75% tashkil etadi. Ta'lim sohasidagi barcha islohotlarning asosiy maqsadi ma'naviy jihatdan mukammal rivojlangan insonlarni tarbiyalash, ta'lim tizimini takomillashtirish, dars jarayonlarini yangi pedagogik va axborot texnologiyalari asosida har tomonlama zamon talabiga mos ravishda amalga oshirilmoqda.

Mahsulot tayyorlash fani talabalarga o'z kasbining mohir ustasi qilib tarbiyalash, ularga mahsulotlar tayyorlash texnologiyasi, talabalarga pazandachilik haqida ma'lumot berish, oziq-ovqat mahsulotlarining

turlarining turlari, navlari sifatiga bo'lgan talablar, oziq-ovqat mahulotlarini saqlashga qo'yiladigan sanitar - gigeyena talablarini, tayyorlangan taomning taomnomasini tuzish, taomlarni qanday rejimda qanday me'yorda istemol qilish, kasallik turlariga ko'ra davolovchi taomlar bo'yicha bilim, malaka, ko'nikmalarni hosil qiladi. Ayniqsa, bugungi kunda talabalarga pazandachilikka oid ma'lumotlarni, maxsulotlarga birlamchi ishlov berishni, taomlar tayyorlash jarayonini, tayyorlangan taomlarni dasturxonga tortish tartibini media ta'lim vositalari asosida etkazib berilmoqda.

Mahsulot tayyorlash texnologiyasi fanini o'qitishda texnik vositalar-bu o'zida o'quv- axborotlarini ekranli-ovozli aks ettiruvchi asbob va moslamalardir. Ularga quyidagilar kiradi: o'quv kinofilmlari; diafilmlar; kompyuterlar; magnitofon tasmlari; radioeshittirish; teleko'rsatuvlar.

Ta'limning texnik vositalarini quyidagi turlarga ajratish mumkin: axborot; aralash(kombinatsion); trenajyor; bilimlarni nazorat qilish vositalari; audiovizual vositalar.

Ta'limning texnik vositalari quyidagi funksiyalarni bajaradi:

- ta'limning sifati va samaradorligini oshiradi;
- o'quv jarayonining jadallashuvini ta'minlaydi;
- o'quvchilarni idrok qilishga yo'naltiradi;
- o'quvchilarda bilimlarni egallashga nisbatan katta qiziqish hosil qiladi;
- dunyoqarashni, ishonchni, o'quvchilarning axloqiy qiyofasini shakllantirishga yordam beradi;
- o'quv ishiga nisbatan o'quvchilarda emotsional munosabatni oshirishni ta'minlaydi;
- bilimlarni nazorat, o'zini-o'zi nazorat qilishni ta'minlaydi.

Mahsulot tayyorlash texnologiyasi fanini o'qitish vositalari va ularning vazifalari. Ta'lim vositalari. Ta'lim metodlari ta'lim vositalari bilan birgalikda qo'llaniladi. Ta'lim vositalari - bu yangi bilimlarni o'zlashtirish uchun o'qituvchi va o'quvchilar tomonidan foydalaniladigan ob'yekt. Ta'lim vositalari katta ahamiyatga ega. Ta'limning barcha vositalari ta'lim maqsadlarini muvafaqqiyatli amalga oshiradi. Mahsulot tayyorlash texnologiyasi fanini o'qitishda media ta'lim vositalari bilan birga ta'lim metodlaridan ham foydalaniladi. Ta'lim metodlari- o'qitishning o'z oldiga qo'ygan maqsadlariga erishish usullarini hamda o'quv materialini nazariy va amaliy yo'naltirish yo'llarini anglatadi. O'qitish metodlari ta'lim jarayonida ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi faoliyatining qanday boyishi, o'qitish jarayonini qanday tashkil etish va olib borish kerakligini hamda shu jarayonda ta'lim oluvchilar qanday ish-harakatlarini bajarishlari kerakligini belgilab beradi. Shuningdek, ta'lim metodi o'qituvchi va ta'lim oluvchilarning o'qish vazifalarini bajarishga qaratilgan nazariy va amaliy bilish faoliyati yo'lidir. Ta'lim metodlari oldiga qo'yiladigan talablardan yana biri – bu bilimlarning

asosli va puxta bo'lishi. Ta'lim metodlari yaxshi natija beradigan bo'lishi lozim. Ta'lim beruvchining tushuntirish va ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish usuli rejalashtirilgan yoki mo'ljallangan natijani beradi.

Mahsulot tayyorlash fanini o'qitishda mediata'lim vositalarini qo'llash quyidagilarga imkoniyat yaratadi:

- ta'limning gumanizatsiyalashuvini ta'minlash;
- o'quv jarayonining samaradorligini oshirish;
- ta'lim oluvchining shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish

(o'zlashtirganlik, bilimga chanqoqlik, mustaqil ta'lim olish, o'zini o'zi tarbiyalash, o'zini o'zi kamol toptirishga qaratilgan qobiliyatlilik, ijodiy qobiliyatlari, olgan bilimlarini amaliyotga qo'llay olishi, o'rganishga bo'lgan qiziqishi, mehnatga bo'lgan munosabati);

- ta'lim oluvchining kommunikativ va ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantirish;

- kompyuter vositalari va axborot elektron ta'lim resurslari yordamida har bir shaxsning alohida (individual) ta'lim olishi hisobiga ochiq va masofaviy ta'limni individuallashtirish va differensiyalash imkoniyatlari sezilarli darajada kengayadi;

- ta'lim oluvchiga faol bilim oluvchi sub'ekt sifatida qarash, uning qadr-qimmatini tan olish;

- ta'lim oluvchining shaxsiy tajribasi va individual xususiyatlarini hisobga olish;

- mustaqil o'quv faoliyatini olib borish, bunda ta'lim oluvchi mustaqil o'qib va rivojlanib boradi;

- ta'lim oluvchilarda, o'zlarining kasbiy vazifalarini muvaffaqiyatli bajarish uchun hozirgi tez o'zgaruvchan ijtimoiy sharoitlarga moslashuviga yordam beradigan zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalarini hosil qiladi.

Mahsulot tayyorlash fanini o'qitishda mediata'lim vositalari yordamida shaxsga yo'naltirilgan ta'limni amalga oshirish jarayoni zamonaviy, ko'ptarmoqli, predmetiga yo'naltirilgan multimediali o'quv vositalarini ishlab chiqib foydalaniladi. Mahsulot tayyorlash fani tarkibiga keng ma'lumotlar bazasi, ta'lim yo'nalishi bo'yicha bilimlar bazasi, sun'iy intellekt tizimlari, ekspert-o'rgatuvchi tizimlar, o'rganilayotgan jarayon va hodisalarning matematik modelini yaratish imkoniyati bo'lgan laboratoriya amaliyotlari kiradi. Ta'lim oluvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish va ularning manfaatdorligini (motivatsiyasini) oshirishga ko'maklashish imkoniyatlariga ko'ra, shuningdek, har xil turdagi multimediali o'quv axborotlarining uyg'unlashuvi, interfaollik, moslashuvchanlik sifatlariga ko'ra multimedia foydali va maxsuldor ta'lim texnologiyasi hisoblanadi.

Darsliklardan foydalanilgandagi singari, mediata'lim vositalarini

qo'llashda ham ta'lim strategiyasi ta'lim jarayonida o'qituvchi nafaqat axborotlarni taqdim etish, balki ta'lim oluvchilarga ko'maklashish, qo'llab-quvvatlash va jarayonni boshqarib borish bilan shug'ullangandagina mazmunan boyitilishi mumkin. Odatda, chiroyli tasvirlar yoki animatsiyalar bilan boyitilgan taqdimotlar oddiy ko'rinishdagi matnlarga qaraganda ancha jozibali chiqadi va ular taqdim etilayotgan materiallarni to'ldirgan holda zaruriy emotsional darajani ta'minlab turishi mumkin. Mediata'lim vositalari har xil ta'lim yo'nalishlari (stillari) uyg'unligida qo'llanilishi va ta'lim olish hamda bilimlarni qabul qilishning turli ruhiy va yoshga doir xususiyatlariga ega bo'lgan shaxslar tomonidan foydalanilishi mumkin: ayrim ta'lim oluvchilar bevosita o'qish orqali, ba'zilar esa eshitib idrok etish, boshqalari esa (videofilmlarni) ko'rish orqali ta'lim olishni va bilimlarni o'zlashtiradilar.

Mediata'lim vositalari asosida mahsulot tayyorlash fanini o'qitishning samarali va istiqbolli quroli (instrumentlari) bo'lib, u o'qituvchiga an'anaviy ma'lumotlar manbaidan ko'ra keng ko'lamdagi ma'lumotlar massivini taqdim etish; ko'rgazmali va uyg'unlashgan holda nafaqat matn, grafiklar, sxemalar, balki ovoz, animatsiyalar, video va boshqalardan foydalanish; axborot turlarini ta'lim oluvchilarning qabul qilish (idrok etish) darajasi va mantiqiy o'rganishiga mos ravishda ketma-ketlikda tanlab olish imkoniyatini yaratadi.

Mahsulot tayyorlash fanini o'qitishda mediata'lim vositalarining audio, video, grafik va boshqa elementlarini yaratish an'anaviy matn ko'rinishidagi materiallarni yaratishdan ancha murakkab hisoblanadi. Media materiallarni mustaqil ravishda yaratish singari mediadan ta'lim oluvchi sifatida foydalanish ham birmuncha ko'proq vaqt sarflanishini talab etadi. Ayniqsa, medialta'lim vositalarini yaratish uchun ko'p vaqt va diqqat kerak bo'ladi. Mediata'lim vositalaridan samarali foydalanishni ta'minlash uchun dasturiy ta'minot va texnika vositalari talab darajasida sozlangan bo'lishi zurur. Bunda mediata'lim materiallarini taqdim etish jarayoni matnlarni tahrirlash va aks ettirishning oddiy vositalariga qaraganda yanada yuqori sifat va keng imkoniyatlar talab etadi.

O'qituvchi mahsulot tayyorlash fanini o'qitishda mediata'lim vositalarini qo'llab axborotlarni taqdim etadi, ta'lim oluvchilarga ko'maklashadi, qo'llab-quvvatlash va jarayonni boshqarib borib, shug'ullanadi va mazmunan boyitadi. Dars jarayonida chiroyli tasvirlar yoki animatsiyalar bilan boyitilgan taqdimotlar oddiy ko'rinishdagi matnlarga qaraganda ancha jozibali chiqadi va ular taqdim etilayotgan materiallarni to'ldirgan holda zaruriy emotsional darajani ta'minlaydi. Dars jarayoni qiziqarli bo'lib, samaradorlik oshadi.

Adabiyotlar

1. А.Р.Жўраев, “Бўлажак технология фани ўқитувчиларини касбий тайёрлашда дастурлаштирилган таълим воситаларидан

фойдаланишнинг дидактик имкониятлари”. Замонавий фан, таълим ва тарбиянинг долзарб муаммолари. Электрон журнал.-Урганч. 2019-1.

2. Челышева И. В. Медиаобразование для родителей: освоение семейной медиаграмотности. Таганрог: ТТИ ЮФУ, 2008.-С 184.

3. Babadjonov S. S. Yosh avlodni voyaga yetkazishda axborot texnologiyalari va mediakompetentlikning roli. // Xalq ta’limi. — Toshkent, 2016. № 6.-В 126.

4. В.Н.Агеев Электронная книга: Новое средство социальной коммуникации. М. 1997.

5. Dilafruz Ahmadovna Sayfullayeva. “Methodology of using innovative technologies in technical institutions”. PSYCHOLOGY AND EDUCATION. Scopus International Journal.(2021) 58(1)

6. Sayfullayeva D.A Innovative and Individual Approach in Professional and Vocational Training of Young People with Disabilities. Eastern European Scientific Journal. Ausgabe 6- 2017 Part I.- P.154-157

7. Sayfullayeva D.A., Juraev A.R., Toshev Yu.N. Innovative project of preparation of students for professional activity // Научно-методический журнал вестник науки и образования № 19 (97). Часть 2. 2020.С.48

8. А.Р.Жўраев, Д.А. Сайфуллаева, Ш.Бахронова Замонавий таълим технологиялар асосида таълим килинадиган шахсга йўналтирилган таълим жараёни // Science and Education. № 2020.Б.169-176

9. Ахтамов Баходир Рустамович, Муртазоев Азизбек Нусрат угли Проект теплицы подогреваемой альтернативной энергией Наука без границ 2017.- №7(12) .Ст32-35

10. Olimov Kakhramon Tanzilovich, Sayfullayeva Dilafruz Ahmedovna, Khimmataliev Dustnazar Omonovich, Ashurova Sanobar Yuldashevna, Gaffarov Feruz Hasanovich. Teaching Special Subjects for Students with Disabilities in Preparation for the Profession by Using Innovative Educational Technologies. International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering (IJITEE) ISSN: 2278-3075, Volume-9 Issue-1S, November 2019.В.425-429.

SHAXMAT O'YININI O'RGATISHDA KOMPYUTER TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH MUAMMOLARI

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.97.96.150>

Toshev Murodjon Khalilovich,
Buxoro davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotasiya: Ushbu maqolada shaxmatni o'rgatishda kompyuter texnologiyalardan foydalanish istiqbollari va muammolari yoritilgan. Shaxmatni o'rgatish bo'yicha yaratilgan kompyuter dasturlarning tasnifi keltirilgan.

Kalit so'zlar: shaxmat, kompyuter texnologiyalari, kompyuter dasturlari, motivatsiya, shaxmatni o'rgatish.

ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ ШАХМАТАМ

Тошев Муроджон Халилович,

Базовый докторант Бухарского государственного университета

Аннотация: В статье представлены возможности и проблемы применения компьютерных программ при обучении шахмат. Представлена классификация компьютерных программ в зависимости от уровня обучения шахматам.

Ключевые слова: шахматы, компьютерные технологии, компьютерные программы, мотивация, обучение шахматам.

PROBLEMS OF USING COMPUTER TECHNOLOGIES IN TEACHING CHESS

Toshev Murodjon Khalilovich,

Basic doctoral student of Bukhara State University

Annotation: The article presents the possibilities and problems of using computer programs in teaching chess. The classification of computer programs from the level of chess training is presented.

Key words: chess, computer technologies, computer programs, motivation, teaching chess.

Bugungi va istiqboldagi ta'lim tizimini rivojlanishini kompyuter texnologiyalarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Kompyuter texnologiyalarni ta'lim tizimga kirib kelishi ta'lim sub'ektlariga nafaqat qullayliklar yaratadi balkim ta'lim sifatini oshirishda asosiy omil sifatida e'tirof etilayotgan o'quvchilarda motivatsiyani oshirishga imkon yaratadi. Hozirgi kunda aksariyat bolalar kompyuter, mobil aloqalardan internet resurslaridan doimiy ravishda foydalanib keladi [1]. Shuning uchun bugungi kunda virtual bilim olishga bo'lgan qiziqish o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan kuchli motivatsiyalardan biridir desak mubolag'a bo'lmaydi.

Kompyuter texnologiyalaridan foydalanib shaxmatni o'rgatish ma'lum darajada bolalarda idrok etish muhitini, tasavvur va hissiyotlarni rivojlantirish